

Ганна Швець

DOI 10.15290/sw.2018.18.18

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Інститут філології

Кафедра української та російської мов як іноземних

tel. 38-096-913-94-25

e-mail: hannash@meta.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1068-048X>

Використання текстів сучасної есеїстики в навчанні української мови іноземних студентів-гуманитаріїв

Ключові слова: есеїстика, есеїстична проза, навчальний текст, українська мова як іноземна.

Один із головних факторів успішності мовного навчання – його текстоцентрична організація, а вдалий текстовий матеріал нерідко визначає ефективність конкретного заняття. Саме тому в лінгвометодиці не згасає інтерес до феномену навчального тексту, навколо якого фактично вибудовується педагогічна взаємодія. Дослідники в галузі викладання української мови як іноземної розвивають порушену проблему в різних напрямках: статус навчального тексту, принципи моделювання й добору навчальних текстових матеріалів (Л. Васильєва, О. Синчак, Н. Станкевич, Г. Швець та ін.); лінгводидактичний аналіз текстів різних стилів (А. Буднік, О. Качала, З. Куньч, З. Мацюк, Г. Онкович, М. Шевченко, О. Ценюх та ін.), система завдань до навчального тексту, спрямована на формування вмінь та навичок у різних видах мовленнєвої діяльності (А. Ісаєнко, Б. Сокіл, І. Процик та ін.), лінгводидактичний потенціал різних жанрів літератури (О. Антонів, В. Бадер, М. Єлісова, М. Набок, Г. Швець) тощо.

У межах останнього з названих напрямків обґрунтовано доцільність використання в навчанні української мови як іноземної низки жанрів: казки (народної та літературної), пісні, легенди, притчі, анек-

доту. Пропонована в публікації тема – залучення зразків есеїстичної прози до процесу навчання інокомунікантів української мови – ще не ставала предметом наукового дослідження. Метою розвідки є вивчення лінгводидактичних можливостей жанру есе в навчанні іноземних студентів-гуманітаріїв. Для реалізації мети передбачено вирішити такі завдання: окреслити специфіку жанрової форми есе, схарактеризувати розвиток української есеїстики, обґрунтувати важливість введення зразків есеїстичної прози в навчальну текстотеку для студентів-гуманітаріїв, продемонструвати деякі форми роботи з текстами есе на занятті з української мови як іноземної на прикладі творів Ю. Андруховича, С. Жадана, О. Забужко та ін.

1. Жанрова специфіка есе: у спробах означити «невловиму» форму

Дискусії навколо терміна «есе» в літературознавстві не припиняються. Численні спроби означити цей жанр пролягають загалом у двох векторах: намагання дати чітку дефініцію, сформулювати критерії «істинного» есе – і широке потрактування есе як гібридного жанру й есеїзму як ознаки сучасної культури. Звучать думки і про неможливість визначення: «Есе не можна дати певну дефініцію», – зазначено в одному із зарубіжних літературознавчих видань [Current Literary Terms 1980, 98].

Вдаючись до чергової спроби окреслити феномен есе, відзначимо, що його, як пограничний між літературою та іншими формами свідомості жанр, не можна укласти в традиційний родо- й жанроподіл. В. Халізов констатує особливе місце есеїстики, яка «рішуче не вписується» в традиційну тріаду, і зараховує її до так званих «позародових» форм (на відміну від «двородових»), які або недостатньо демонструють риси епосу, лірики, драми, або й цілком позбавлені їх [Халізов 1999, 317]. В есе художнє, образне мислення поєднується з публіцистичним, філософським, науковим, теологічним – ця думка про синкретичну природу жанру, його межове положення на кордонах різних форм свідомості (так чи інакше відзначена в багатьох теоретичних та літературно-критичних працях) у концепції М. Епштейна, особливо наголошена й виокремлена, перетворюється на визначення сутнісної характеристики есе як жанру [Епштейн 1987].

Чи можна окреслити жанрові межі есе, дистанціювати його від інших позародових, міжродових, суміжних утворень? На це питан-

ня не просто дати відповідь: за влучним спостереженням Є. Зикової, есе належить до творів, які «випадають із жанрових кордонів» [Зикова 1980, 14].

Більшість дослідників проблеми жанру, його визначення наголошують, що не стільки певні ознаки чи їх сукупність формують жанр, скільки характер їх відношень, обумовлений «жанровим стрижнем» (М. Поляков), «ядром» (А. Есалнек), основним жанровим принципом, законом. Щодо есе подібні погляди набувають значення мало чи не аксіоми. Аналізуючи феномен есе, Є. Зикова категорично стверджує: «У пошуках жанрового визначення есе мова може йти лише про загальний принцип, загальний смисл» [Зикова 1980, 15].

Вивчення наукової літератури показало, що намагання виявити цей стрижень приводить, як правило, до виокремлення однієї з жанрових ознак, проголошення її основною, що веде до звуження значення терміна, адже «істинними» визнаються лише ті есе, які демонструють цю рису. Ще у XVIII столітті У. Хезлітт, відомий англійський есеїст і теоретик цього жанру, визначальною рисою «справжнього» есе називав його принципову свободу від усталених поглядів, неочікуваність, сміливість, новизну. В. Шкловський центральною ознакою есе вважав його суб'єктивізм, намагання автора подати читачу обрану тему як «особисте переживання» [Шкловський 1927, С. 42]. Цей вектор є основним у спробах розгадки феномену есе, які демонструє літературно-критична думка XX століття: авторське я, висування на перший план особистості письменника, його автопортретування як головна риса есеїстичних творів так чи інакше підкреслюється дослідниками англійської, польської, російської, української есеїстики минулого і сучасності. Інший напрям у виявленні провідної риси есеїстичного твору складають думки тих літературознавців, які продовжують, можливо, частково видозмінюючи, твердження У. Хезлітта про свободу й незалежність «справжнього» есе від усіляких приписів. Серцевиною есеїстики оголошується потяг до парадоксальності, інтелектуальна свобода, що виключає «улягання тим або тим вимогам» [Гнатюк 2001, 8], навіть відсутність будь-якої прагматичної мети [Шубинський 2001, 273].

Намагання глибше осмислити поняття основного жанрового закону есе демонструють роботи І. Щербакової та Є. Плоткіної і Є. Зикової. Дослідниці І. Щербакова і Є. Плоткіна у статті «Есе: деякі питання жанру» глибоко аналізують стан вивчення проблеми і, звертаючись до генези жанру, доходять висновку, що його поява й активізація пов'язані з епохами духовних шукань, світоглядових зламів, зміни цін-

нісних орієнтирів, і це, на їхню думку, спричинює пошуковий, критичний (з бажанням переглянути свої і чужі погляди) характер есе, який організується як своєрідна «художня гіпотеза» [Шербакова 1974, 123]. Підсумовано, що така критично-гіпотетична вісь і складає основний жанровий закон есе, який реалізується в конкретних проявах, звичайно, багатших і складніших за теоретичну модель. Визнаємо слухність подібних міркувань щодо багатьох зразків жанру, але з песимізмом ставимося до можливості реконструювати запропоновану теоретичну модель в усіх конкретних випадках, зокрема у творах релігійної есеїстики, яка часто демонструє не критично-гіпотетичний характер, а скоріше світоглядово-стверджувальний.

Розмірковуючи над загальним принципом жанру, його суттю, Є. Зикова у статті *Досліди М. Монтеня і проблема зародження жанру есе*» наголошує обов'язковий момент зустрічі свідомості автора з певним явищем культури, тобто інтерпретаційний, осмислювальний, «переломлювальний» стрижень [Зыкова 1980, 19]. Витоки цієї концепції – у виокремленні суб'єктивності як основної риси есе, але без її гіпертрофії. Наголосимо на авторському слові «переломлення» – ще з дослідів, проведених на уроках фізики в школі, пам'ятаємо, як лінія реального об'єкта, зануреного у воду, змінює свій напрямок – вона вже пролягає в іншій площині. Так змінюється і будь-яке явище культури, потрапляючи в поле зору есеїста. Інакше кажучи, будь-який зразок нехудожньої прози, авторське я в якому зосереджене на осмисленні й суб'єктивації зовнішнього об'єктивного світу (об'єктивного по відношенню до автора, бо за своєю природою це може бути й суб'єктивне явище – твір художньої літератури, наприклад, чи філософська концепція тощо), і є есе. Це визначення основного жанрового закону надзвичайно розширює масив текстів, включених до жанру есе, – ми приймаємо саме такий підхід як найбільш адекватний сучасній практиці прози non-fiction у її найрізноманітніших виявах. Усвідомлюємо, що розширення меж жанру веде до певних похибок, адже включає у його сферу суміжні й багатокomпонентні утворення. Але саме такими прикладами всуціль наповнений сучасний літературний процес. У зв'язку з цим штучними видаються прагнення виокремити чисту жанрову форму, «справжнє», «істинне» есе – така спрямованість веде до звуження і схематизації досліджуваного жанру. Тому широко послуговуємося терміном «есеїстична проза», маючи на увазі різну композиційну і функціональну природу нехудожніх текстів, ядром яких є суб'єктивація явищ культури.

Відповідно до такого широкого розуміння есе більшість із названих у літературознавчих дослідженнях «типових» есеїстичних рис (невеликий обсяг, фрагментарність, легкість і прозорість стилю, філософічність, абсолютна інтелектуальна свобода, імпульс симпатії тощо) вважаємо не жанроутворювальними, а такими, що характеризують окремі групи текстів.

Прагнення окреслити есе деякими дослідниками реалізується не лише у визначенні есеїстичних ознак, а й у констатації так званих «неесеїстичних» рис, які не можуть бути у творі цього жанру. Такий сформульований Ю. Шатіним принцип створення «жанрової визначеності ... значимою відсутністю рис іншого набору» [Шатин 1990, 15] втілюють, зокрема, сучасні критики О. Гнатюк і Л. Стефанівська. Обидві наголошують на неможливості існування в тканині есе будь-яких догматичних, критичних, моралізаторських інтонацій, наголошуючи на «абсолютній інтелектуальній свободі» [Гнатюк 2001, 8] й рефлексійності, стриманості есе (аналізуючи прозу Ю. Андруховича, Л. Стефанівська відзначає брак у ній саме цих рис як ваду: «Головний принцип есеїстики – принцип симпатії. Сатира, полеміка чи памфлет чужі духові есею. За всієї своєї чутливості та етичної вразливості есеїст не повинен нікого засуджувати – лише досліджувати» [Стефанівська 2002, 21]). Навряд чи навчальний тон доречний у критичній праці (що повинен і не повинен робити есеїст): літературознавство оперує фактами літератури як матеріалом для дослідження, а українська есеїстика, особливо в її еміграційному варіанті середини ХХ століття, дає яскраві приклади саме пристрасної, нестриманої, часом засуджувальної і моралізаторської есеїстики (хоча б проза Д. Донцова, Ю. Липи, Є. Маланюка). З'ясування причин такої певної догматичної традиції української есеїстики (пор. з твердженням В. Халізева про есеїстичні думки, які «допускають можливість зовсім інших міркувань» [Халізов 1999, 317]), причин історичних, етнософських, індивідуально-психологічних, – завдання вже іншого дослідження. Але сам факт існування в літературі таких тенденцій говорить про необов'язковий характер вимоги стриманості й толерантності для есеїстичного жанру в цілому.

Таким чином, «жанровий об'єм» есе не є сталим і фіксованим. Індивідуальне, суб'єктивне, особистісне тлумачення теми, суб'єктивізація об'єктивного світу, виповідання своїх особистих думок, міркувань, переживань, вражень – ця сутнісна риса породжує яскраво індивідуальний стиль, налаштованість на розмову з читачем і визначає можливість і ступінь вияву всіх інших ознак (довільність композиції чи

чітка структурованість, асоціативність чи цілком логічний виклад міркувань, неповнота і вибірковість у розгляді проблеми чи філософічна заглибленість, малий чи великий обсяг тощо).

Отже, есе розглядаємо як специфічну форму на помежів'ях літератури й інших форм свідомості, у якій синкретично поєднані начала епосу, лірики, драми з нехудожніми й неестетичними елементами і суттю якої є суб'єктивізація авторським «я» різноманітних явищ культури; цій вільній за композицією, асоціативній за логікою розвитку думки, неповній за характером висвітлення теми формі притаманна надзвичайна рухливість і мобільність, налаштованість на контакт з іншими жанрами, тому її можна розглядати як гібридний жанр, структура і стиль якого підпорядковані суб'єктивній авторській логіці [Швець 2006, 7].

2. Українська есеїстика: начерк історії

Як повноцінний самодостатній жанр есе увійшов до історії української літератури на початку ХХ століття – такої думки дотримуються О. Баган і С. Квіт, причому О. Баган пов'язує цей факт з «вибухом національно-культурного самооновлення, вглиблення і розширення, проривом до опанування стилів і жанрів західної культури» [Баган 1995, 70]. Есе в його концепції постає особливою ознакою мислення – вільного, творчого, асоціативного, цілого у своєму прагненні охопити особистістю автора світ: «Це вияв душі європейської розкутої Людини, що завжди уявляє себе в центрі всесвітнього Простору» [Баган 1995, 70]. Безумовно, жанр не виник раптово, у результаті запозичення європейського зразка, – витоки есеїстики, на нашу думку, варто шукати у вітчизняній традиції біблійної герменевтики. Проповідницька барокова проза І. Галятовського, Л. Барановича, А. Радивиловського, Д. Туптала, С. Яворського, з її постійним варіюванням інваріантного смислу, інтерпретаційним характером, настановою на розмову з читачем-слухачем, може розглядатися як перша ланка у вітчизняній історії зародження й формування есеїстики. Продовжують кристалізуватися есеїстичні риси у полемічних творах І. Вишенського та філософських трактатах Г. Сковороди. У літературі ХІХ ст. спостерігаємо низку творів, які відзначаються акцентованим суб'єктивним авторським баченням і глибиною роздумів. Це *Журнал* Т. Шевченка, *Листи з Парижа* Марка Вовчка, *Листи з хутора* П. Куліша, окремі літературно-критичні праці І. Франка (наприклад, *Із сек-*

ретів поетичної творчості). Узагалі більшість дослідників історії української есеїстики називають саме ХІХ ст. початком розвитку вітчизняної історії жанру. Так, на переконання літературознавця М. Назаренка, есе формується й існує на шпальтах періодичних видань, тому в його концепції поява жанру пов'язана з виходом у 1861 р. першого українського суспільно-політичного і літературно-мистецького часопису *Основа*, а розвиток – із журнальними виданнями початку ХХ ст.: *Українська хата*, *Нова генерація*, *Літературний ярмарок* та ін. [Левченко 2016]. На думку М. Балаклицького, для зародження есе потрібна атмосфера культивування суб'єктивізму й психологізму – ці риси є основою модерністського світогляду, тож саме в цей період (з кінця ХІХ ст.) і було закладено, власне, основи української есеїстики [Балаклицький 2007, 25].

У радянській літературі першої половини ХХ ст., позначеній диктатом соціального, колективістського, ідеологічного, зрозуміло, абсолютно не було місця для суб'єктивізму й філософічності – жанр есе на теренах радянської України зникає, натомість бурхливо розвивається в еміграційній літературі, перш за все, у творчості письменників, об'єднаних навколо літературно-наукового журналу *Вісник*: Д. Донцова, Є. Маланюка, Ю. Липи, Л. Мосендза, Ю. Клена та ін.

Таким чином, історію розвитку жанру есе на вітчизняному ґрунті можна прослідкувати від формування окремих рис у бароковій релігійній прозі через щоденникову (Т. Шевченко), художньо-публіцистичну (Марко Вовчок, П. Куліш), літературно-критичну (І. Франко) есеїстичну прозу ХІХ століття до повноцінного функціонування жанру в рефлексивних за характером і пристрасних за оцінками писаннях вісниківців. Еміграційна проза середини ХХ століття (твори Ю. Лавріненка, Г. Костюка, І. Багряного, У. Самчука, В. Барки, І. Костецького, Ю. Шевельова та ін.) продовжила й плідно розвинула вітчизняні традиції есеїстики, тоді як на теренах радянської України беззастережно запанували публіцистична стаття і нарис. У творчості шістдесятників та дисидентів (Є. Сверстюк, І. Світличний, В. Стус, І. Дзюба) есе розвивається як «підпільний», «заборонений» жанр. Водночас із 60-х–70-х років і в офіційній літературі радянської України (у прозових творах П. Тичини, М. Рильського, О. Сизоненка, О. Гончара, Д. Павличка та інших митців) помітна тенденція до суб'єктивізації, інтимізації, філософування, що поступово привело до виокремлення й утвердження есе як самостійного жанру. Насичені доленосними історичними змінами події кінця 80-х–початку 90-х років (активізація національного руху, розпад Радянського Союзу, створення незалежної

української держави) викликали пожвавлення вітчизняної публіцистики, разом із нею і есеїстики.

Тексти сучасних есеїстів (Ю. Андруховича, А. Бондара, Н. Гербиш, С. Жадана, В. Жежери, О. Забужко, Є. Кононенко, О. Лишеги, В. Медвідя, К. Москальця, С. Процюка, Т. Прохаська, М. Рябчука, В. Цибулька та багатьох інших) демонструють широкі можливості жанру, що є відкритим полем для експериментів і здатен гармонізувати в собі інтелектуалізм і пристрасність, поетичність і епатажність, філософічність та інтимність.

Накреслена лінія української есеїстики ілюструє думку про безсумнівну залежність цього жанру від політичного клімату в суспільстві: есе розвивається там, де є можливість вільно викладати власну точку зору, демонструючи незалежність мислення, і де виховано читачів, яким це цікаво й потрібно.

Сучасна українська есеїстика розвивається надзвичайно активно. Її дослідники відзначають як проблемно-тематичне різноманіття (М. Гнатюк виокремлює, наприклад, політичну, урбаністичну, художньо-критичну, художньо-рефлексивну есеїстику [Гнатюк 2015, 100–103], С. Шебеліст – літературно-критичне, культурологічне, науково-популярне, філософське, белетристичне есе [Шебеліст 2007, 55]), так і багатоманіття дифузних жанрових форм (у дослідженні М. Балаклицького лише в межах публіцистики охарактеризовані загальне есе, есе-етюд, есе-лист, есе-замальовка, есе-стаття, есе-лекція, есе-щоденник [Балаклицький 2007, 32]. Про велику популярність жанру в Україні свідчить заснування премії імені Юрія Шевельова за художню та наукову есеїстику. Нагородою щорічно відзначають «внесок в невід'ємні для цього жанру цінності: незалежність думки і витонченість стилю» [Премія модерної есеїстики]. Лауреатами премії з 2013 р. стали Т. Прохасько, А. Портнов, К. Москалець, О. Бойченко, В. Кебуладзе. У 2016 р. провели перший фестиваль української есеїстики *Шерех* – він став спільним творчим майданчиком для визнаних майстрів жанру і письменників-початківців, які раніше ніколи не оприлюднювали свої роботи [Шерех].

Очевидно, що есеїстика, яка бурхливо розвивається, збагачується й видозмінюється, є потужним струменем сучасної української літератури.

3. Місце зразків есеїстичної прози в навчанні іноземних студентів-гуманітаріїв

Викладені вище міркування про жанр есе й окреслені проблемно-тематичні вектори сучасної української есеїстики свідчать про складність цієї форми, яка потребує підготовленого читача. Виникає закономірне запитання: наскільки виправданим є залучення таких текстів до процесу навчання української мови іноземних студентів?

Відповідаючи на нього, наголосимо на кількох моментах: по-перше, есе, звичайно, можна пропонувати для читання й обговорення інокомунікантам, які володіють українською мовою на середньому та високому рівнях; по-друге, не йдеться про беззастережне використання масиву есеїстичної прози – добір таких текстів чи їх фрагментів з навчальною метою повинен бути надзвичайно ретельним; по-третє, наполягаємо на необхідності залучення есе до навчання української мови студентів гуманітарних спеціальностей. Очевидно, що для цього контингенту есеїстика, яку називають «одним із китів сучасного гуманітарного знання» [Матіяш 2005], становить професійний інтерес. Але важливе й інше: есеїстика є ефективним навчальним матеріалом для розвитку текстуальної компетентності – головної складової професійної компетентності фахівця-гуманітарія.

Об'єктом гуманітарних наук є саме текст. За висловом М. Бахтіна, гуманітарна думка «спрямована на чужі думки, смисли, значення, тобто реалізована й дана дослідникові лише у вигляді тексту» [Бахтин 2000, 300]. Предметом гуманітарних наук, як стверджує професор Ягеллонського університету П. М. Марковський, «є все, що можна про людину та її дії сказати, що може стати предметом дискурсу» [Марковський 2007, 18]. Отже, текстова природа є однією з визначальних рис гуманістики. Студент-гуманітарій здобуває знання лише через текст (в інших спеціальностях головної ваги можуть набирати обчислення, вимірювання, креслення, спостереження, конструювання, дослід, експеримент, малюнок, музика тощо) – саме тому говоримо про необхідність високого рівня розвитку україномовної текстуальної компетентності іноземних студентів гуманітарного профілю (докладніше див.: [Швець 2016]).

Для вирішення цього завдання до навчальної текстотеки з української мови як іноземної потрібно залучати автентичні тексти складної структури різних жанрово-стильових характеристик – не лише зразки науково-навчального стилю (тема з підручника, наукова стаття), а і зразки наукової полеміки, есеїстики, літературної критики,

публіцистики тощо. Вважаємо, широта охоплених в есеїстиці проблем (філософських, мистецьких, історичних, соціальних, політичних) та художня своєрідність текстів, позначених яскравою індивідуальною манерою автора, багатством лексико-граматичних конструкцій, асоціативністю мислення, умотивовують необхідність використання зразків есеїстичної прози в навчанні іноземних студентів гуманітарних спеціальностей. Робота з текстом есе, таким чином, спрямована на вирішення професійної мети (збагачення знань студентів з обраної спеціальності, розвиток критичного мислення) й мовної (розвиток текстуальної компетентності).

Добір конкретного есе для роботи з інокомунікантами, безперечно, буде вмотивований низкою як об'єктивних чинників (спеціальність, рівень володіння українською мовою, національний склад групи), так і суб'єктивних (літературні смаки викладача, його обізнаність в українській есеїстиці, інтелектуальні запити й психологічні особливості студентів тощо).

Найбільший інтерес есеїстичні тексти становлять, звичайно, для майбутніх філологів – як матеріал для поглиблення знань з історії й теорії української літератури. У такому контексті можна пропонувати для читання й обговорення тексти про певні літературні феномени (наприклад, есе Ю. Андруховича про постмодернізм *Час і місце, або моя остання територія*) та знакові постаті української літератури: Т. Шевченка (Ю. Андрухович *Близько до тексту*, П. Грабович *Шевченко, якого не знаємо*), Леся Українку (Є. Кононенко *Те, що не вмирає: популярне й китчеве*), О. Олеся (О. Забужко *Секрет популярності*), П. Тичину (О. Забужко *Три смерті Павла Тичини*), В. Стуса (Ю. Андрухович *Самотність серед мавп*), Ю. Андруховича, О. Забужко та інших сучасних письменників (Ю. Андрухович *Аве «Крайслер»!*, *Час і метод*, Ю. Прохасько *Інший формат*, К. Москалець *Незадоволення твором*). Також філологам варто ознайомитися з художньо-рефлексивними текстами П. Осоки, С. Жадана, В. Селіванова (Буряка) як зразком ліричної есеїстики, що подеколи наближається до вірша у прозі, медитативної лірики.

Українська есеїстична проза виявляє особливий інтерес до проблем національної ідентичності, державної незалежності, сучасних суспільних настроїв, їх генези та модифікації – такі твори Ю. Андруховича, О. Забужко, Я. Грицака, М. Рябчука, М. Стріхи доцільно використовувати в навчанні студентів-істориків, політологів, журналістів. Есе В. Кебуладзе зі збірки *Чарунки доли*, з огляду на порушені в них філософські проблеми краси, розуму, часу, цінності, щастя, можуть ста-

ти предметом обговорення зі студентами філософських спеціальностей. Важливими в професійному плані для майбутніх культурологів і мистецтвознавців будуть есе про митців (наприклад, *Катерина: філософія мовчазного бунту, або Конспект ненаписаної біографії* О. Забужко про художницю Катерину Білокур), національні символи (як-от текст Є. Кононенко про українську вишивку *Червоне й чорне кредо рукава*) чи філософські есе про призначення мистецтва, його роль у сучасному світі (*Завмерле життя* В. Кебуладзе). Не будемо продовжувати перелік есе, які варто використовувати в навчанні іноземних студентів-гуманітаріїв, – у процесі роботи з конкретною групою інокомунікантів репертуар навчальних текстів, зрозуміло, буде модифікуватися, доповнюватися, з огляду на індивідуальні особливості студентів, рівень їхньої мовної підготовки, стосунки викладача й групи (під час обговорення важливо створити сприятливу атмосферу для вільного обміну думками, дискусії), нарешті, з огляду на появу нових текстів, адже сучасна українська есеїстика – один із найбільш активних жанрів, що постійно оновлюється.

Найбільш оптимальними для використання на занятті з іноземними студентами різних спеціальностей можна вважати есе у формі авторської колонки чи блогу, що публікують на популярних новинних сайтах та в періодичній пресі. Вони становлять собою суб'єктивні рефлексії над проблемами вічними і злободенними, позачасовими і актуальними сьогодні, однак ці роздуми, скеровані до масового читача, не дуже складні стилістично, мають обмежений обсяг і демонструють ширше використання структур розмовної мови – ці фактори визначають доцільність залучення такого текстового матеріалу до процесу навчання інокомунікантів.

Зупинимось на аналізі кількох есе С. Жадана зі збірки *Коли спаде спека* [Жадан 2015]. Її склали авторські колонки, що публікувалися на сайті «ТСН» протягом 2010–2013 років. Зібрані разом, вони утворюють своєрідний авторський щоденник, колекцію вражень, почуттів, замальовок, роздумів. Есе *Читати й запам'ятовувати* [Жадан 2015, 18–21] присвячено такій важливій для кожного письменника темі, як книги і роль читання. Автор згадує улюблені книжкові крамниці, які здавалися йому в дитинстві справжнім раєм, сповненим прекрасних книжок (хоча їх асортимент у радянські часи був дуже бідним). Згадує, як любив їх роздивлятися й гортати, як втрачав спокій, не в змозі придбати дорогі книжки з букіністичного відділу, як нестримно читав абсолютно різну літературу. А зараз із жалем відзначає, що улюблених магазинів немає: у їх приміщеннях продають «товари широкого

вжитку» [Жадан 2015, 19]. Ностальгія за дитинством – одна з основних тональностей твору, і таким настроєм пронизано чимало есе збірки, оскільки часто поштовхом для авторських роздумів стає минуле, яке, як відомо, не повернути. Однак це ще і ностальгія за паперовою книгою, яка зараз відходить у небуття, за спраглим читання читачем, за усвідомленням важливості читання для формування світогляду людини: «Книжки загалом нас правлять і формують, вигинають (чи не вигинають) наші хребти, садять (чи не садять) нам зір, наповнюють нас іменами, датами й любов'ю, якою ми потім керуємося у своєму житті, залежно від того, скільки ми її змогли почерпнути зі шкільних бібліотек. Мені загалом здається, що читання визначає наші характери й темперамент, відбивається на нашій уважності й принциповості, залишається в наших голосах та диханні» [Жадан 2015, 20]. Прихована антитеза твору (духовне – матеріальне) виходить назовні у фінальних рядках есе: сучасні школярі «можуть купити будь-яку книжку! Будь-яку. Хоча купують чомусь переважно товари широкого вжитку» [Жадан 2015, 21].

Порушену проблему продовжено в есе *Кореспонденція* [Жадан 2015, 69–71], але вже в іншому її аспекті: сучасне суспільство втрачає культуру паперового листування. Перейшовши на електронні й телефонні повідомлення, ми разом із тим втрачаємо навички докладного письма – цілісного опису подій, вербального вираження власних переживань та емоцій; ми забуваємо, що таке неквапне виповідання другові власних мрій чи уважний і детальний коментар якоїсь події: «Наше спілкування безнадійно втрачає вагу, фрагментується й розпорошується, наше листування не цікаве навіть нам самим. Ми зводимо написання літер до мінімуму, ми скорочуємо наші повідомлення, разом із тим – постійно й наполегливо розширюючи коло адресатів» [Жадан 2015, 70]. Порушені в названих есе питання (важливість читання для формування особистості, дилема вибору між духовним і матеріальним, зміна формату й характеру спілкування, спричинена появою нових технологій, фрагментарний характер спілкування в сучасному суспільстві тощо), безперечно, стимулюватимуть обговорення на занятті, оскільки торкаються безпосереднього досвіду кожної молодої людини.

Так само актуальними для молодого читача-інофона будуть проблеми формування особистості, вибору, життєвих пріоритетів, нетерпимості до інакшості, жорстокості, релігійного та ідейного фанатизму, порушені в есе С. Жадана *Школа життя, Таке життя, Інакші, Сповідь і піст, Один проти всіх*.

Необхідно відзначити стилістичну рису, притаманну багатьом зразкам есеїстичних творів загалом і текстам С. Жадана зокрема: нагромадження однорідних членів речення та однотипних синтаксичних конструкцій, своєрідна каталогізація ознак, фактів, явищ, тверджень, що увиразнюють головну думку есе, його центральну тезу. Ця риса надзвичайно важлива в методичному аспекті, оскільки дозволяє зацентрувати увагу іноземців на певному лексико-граматичному явищі чи проілюструвати використання численних синонімів у межах короткого фрагмента, сприяє неусвідомленому багаторазовому повторенню й закріпленню мовних одиниць і мовленнєвих структур, надає можливість розширення лексичного запасу студентів шляхом розгортання тематичних рядів у межах одного контексту. Ось, наприклад, фрагменти, які можна ефективно використати для актуалізації та поглиблення знань і вдосконалення відповідних комунікативних умінь із теми «Характер людини»: «Боротьба потребує впертості й терпіння. Зазвичай його нам і не вистачає. Не вистачає сміливості, не вистачає послідовності, не вистачає впевненості в тому, що ми робимо, впевненості в собі. Натомість більш ніж вистачає здорового глузду, врівноваженості, поміркованості. Вистачає тверезого погляду на життя, здорової меркантильності, дозованого цинізму» [Жадан 2015, 96]; «Адже яким уявляє собі пересічний громадянин пересічного поета? Безперечно, натхненним. Разом із тим цинічним і підступним. ... Хоча й доволі неосвіченим і недосвідченим. Ясна річ, суспільно заангажованим. Втім недалекоим та безвідповідальним. Скоріше за все продажним. Але бідним. Ніжним. Але слабкодухим. Релігійним. Але наверненим не до тієї віри. Патріотично налаштованим. Але ідеологічно непідкованим. Емоційно наснаженим. Але морально нестійким» [Жадан 2015, 88–89].

Іноземних студентів, безперечно, цікавлять поточні політичні події в Україні – їх відзеркалення й осмислення часто стає предметом авторських колонок, як, наприклад, в есе Ю. Андруховича, зібраних у книзі *Тут похований Фантомас* [Андрухович 2015]. Особливо цікаво сьогодні, оцінюючи й обговорюючи події 2013–2014 рр., які кардинально змінили новітню історію України, простежити за безпосередньою реакцією свідка й учасника Майдану на тогочасні події, порівняти їх сприйняття тоді й зараз, проаналізувати, які передбачення автора справдилися, а в чому він помилявся. Матеріал для цього дають есе *Із цими?! Не дуже й хотілося, Momentum, Ковзанка, Топтунки, 1984. 2014?* та інші. Так само важливою, часто несподіваною і прикрою, для іноземців стає проблема двомовності в Україні. Їх спантеличує той факт,

що, вивчаючи мову держави, можеш почуватися в її столиці не зовсім комфортно, бо на вулиці й у громадських закладах часто звучить російська, і пересічні українці, відповідаючи на запитання іноземця українською мовою, можуть використовувати російську, щиро дивуючись його нерозумінню. Тож саркастичне запитання Ю. Андруховича: «А може, й справді здатність опанувати українську, вільно володіти нею притаманна лиш іноземцям? І нашим людям такий подвиг не до снаги?» [Андрухович 2015, 41] – для іноземних студентів, що вивчають українську мову в Києві, Харкові, Одесі, Сумах, є надзвичайно актуальним. Поштовхом до обговорення цієї проблеми, зокрема питань відповідальності перед мовою, національної свідомості, психологічних причин небажання російськомовних українців використовувати державну мову, може стати есе Ю. Андруховича *Вабі-сабі* [Андрухович 2015, 41–43]. З'ясування історичних і соціальних причин масового українсько-російського білінгвізму в Україні є предметом професійного інтересу студентів-істориків, юристів, соціологів – для такої цільової аудиторії варто пропонувати більш складні й ґрунтовні есе О. Забужко (наприклад, *Мова і влада, Мова і право* [Забужко 1999, 99–131]), у яких осмислено історичну тяглість проблеми, діагностовано її причини й симптоми.

Роботу з есе в моноетнічних групах іноземних студентів можна організувати і з метою розвитку міжкультурної компетентності. Національний портрет очима українців і типові уявлення представників рідної спільноти про Україну – такий імагологічний аспект завжди цікавий і особливо актуальний для людини, що перебуває в чужому культурному просторі. Есеїстична проза багата на подібні зразки національних характеристик. Так, для роботи з польськими студентами можна пропонувати твори українських есеїстів про Польщу та польських (перекладені українською мовою) – про Україну: Андруховичеві есеїстичні портрети польських міст (Варшави, Вроцлава, Кракова), із історичними замальовками очевидця подій 1989 р., із роздумами про те, що є, власне, «польськість» [Андрухович 2011, 238] (зі збірки *Лексикон інтимних міст*), звісно, викличуть зацікавлення у студентів-поляків, як і іронічні есеїстичні уривки гонзо З. Щерека *Прийде Мордор і нас з'їсть* про Україну і Польщу [Щерек 2014].

Розвитку перекладацьких умінь сприятимуть спостереження над паралельними текстами оригіналу (есе рідною мовою студентів) та українським перекладом. Можлива самостійна робота студентів над перекладом есе українського письменника. Звісно, максимальний ефект ця робота матиме, якщо у студента буде можливість проаналізувати

якість свого перекладу, порівнявши зі зразковим. Якщо говорити про польських студентів, то організація такої роботи цілком можлива, адже маємо в Україні низку перекладів польської есеїстики (А. Стасюка, З. Герберта, А. Міхніка), а в Польщі активно перекладають тексти, зокрема й есеїстичну прозу, українських письменників (Ю. Андруховича, О. Забужко).

Таким чином, тематичне розмаїття сучасної української есеїстики дає можливість обрати матеріал для роботи зі студентами практично всіх гуманітарних напрямків. Оптимальним (щодо обсягу, змісту й стилю) для роботи зі студентами різних спеціальностей можна вважати есе у формі колонки. У будь-якому разі, безперечно, добір конкретного текстового матеріалу й ефективність його опрацювання на занятті залежить від викладача: від його вміння відчувати інтереси групи, організувати зацікавлену розмову з приводу есе, заохочувати висловлення власної думки, стимулювати навчальну дискусію.

4. Методи роботи з текстами есе на занятті з української мови як іноземної

Для того, щоб заняття за текстом відбулося, він повинен бути прочитаним – цю методичну аксіому, на жаль, не завжди легко втілити в процес навчання. Українські учні й студенти, намагаючись компенсувати незнання повного тексту, часто вдаються до читання скороченого (або й узагалі переказу) твору чи його оцінки критикою – це дозволяє ознайомитися зі змістом, проблематикою, системою персонажів тощо. В аудиторії інокомунікантів така ситуація неприйнятна, оскільки мета мовного навчання (у даному випадку формування текстуальної компетентності) вимагає вдумливого читання тексту з увагою до його змістових, композиційних і мовно-стилістичних особливостей. Оскільки есеїстичні тексти зазвичай наповнені перегуками, алюзіями, зіставленням різних фактів історії та культури, їх читання може викликати труднощі. Саме тому важливим методом при опрацюванні есе є коментоване читання.

Коментоване читання як прийом роботи з художнім текстом, що отримав обґрунтування в методиці викладання літератури в середній школі в 50–60-х роках минулого століття, є одним із численних напрямків у розробці ефективної моделі читання на уроках словесності, таких як пояснювальне, філологічне, енциклопедичне, виховне, творче читання. Метою коментування в цьому випадку визнається надання

школярам необхідної допомоги в розумінні й усвідомленні історично віддалених від них реалій, застарілих лексем, естетично складних образів. У методиці викладання іноземних мов коментар до художнього тексту слугує способом зняття лінгвокраїнознавчих і лексико-граматичних труднощів, що сприяє адекватному розумінню твору й зображеної в ньому реальності.

Коментоване читання есе може бути організоване в різний спосіб: а) спочатку пояснення викладача й аудиторна робота, спрямована на зняття труднощів лінгвокраїнознавчого та лексико-граматичного характеру, – потім самостійне домашнє читання; б) домашнє читання з опорою на розроблений викладачем коментар; в) аудиторне читання вголос чи про себе з паралельним коментарем викладача. Останній вид роботи доцільно використовувати в групах з високим рівнем володіння українською мовою при ознайомленні з текстами, які насичені лінгвокраїнознавчими об'єктами й відзначаються досить складною стилістикою. У такий спосіб можна організувати, наприклад, читання уривку з есе О. Забужко *Мова і право* [Забужко 1999, 130–131] майбутніми філологами, політологами, юристами. Пропонуємо студентам для ознайомлення й обговорення на занятті фінальну частину есе (останні два абзаци) – у них акумульовано суть авторської позиції: «Диктуючи нам норми мислення, мова водночас задає і правила поведінки» [Забужко 1999, 131]. Тому українська мова, яка не має своєї тоталітарної традиції, здатна допомогти українським правоохоронцям відійти від радянської моделі стосунків «держава – особистість», базованих на примусі й диктаті. Головне – користуватися лише українською мовою в офіційній сфері, де не так давно панувала російська, наполегливо дотримуватися цього правила – і тоді українська реально стане мовою права і повноцінною мовою держави: «... не одразу й Київ збудувався. А головне – не сам собою: будували люди – камінь по каменю, метр по метру. Те саме і з мовою... – вона так само «розбудовується» нами щодня і щогодини – кожним словом, кожним звертанням. Кожною думкою» [Забужко 1999, 131]. Під час читання вказаного уривку, вочевидь, потребуватимуть коментаря такі лінгвокраїнознавчі об'єкти: історичні реалії (*ГУЛАГ, КГБ*); сучасні номенклатурні одиниці (*СБУ, Рада Європи*); персоналії (*Б. Грінченко, М. Гайдегер*); фразеологізми (*полювання на відьом, сушити голову*); сленгова оцінна лексика (*совок, совковий*) тощо.

Метод вияву думок доцільно застосовувати, коли студентам-іноземцям потрібна допомога у формуванні власної думки щодо порушених проблем та її висловленні. Для цього на початку такої роботи з тек-

стами есе чи інших художніх творів викладач пропонує таблицю: у лівому стовпчику наведені вирази для вираження згоди, незгоди, сумніву, неоднозначних думок із приводу проблеми тощо (*Я цілком поділяю думку автора; Я абсолютно згоден із цим твердженням; Без сумніву, ці міркування слушні; Мені здається, позиція автора помилкова; Не можу погодитися з думками автора; Я не підтримую цю точку зору; Я категорично проти такого пояснення; Не можу сказати, що я абсолютно згоден із висловленими міркуваннями; Проблема, порушена в есе, викликає в мене суперечливі думки, Мені здається, автор помиляється* та ін.), у правому – студенти записують свої аргументи до обраного твердження. Спочатку робота над табличкою ведеться колективно: викладач допомагає іноземцям продовжити наведені фрази своїми аргументами, підказує, виправляє, студенти вислуховують одне одного й обирають або формують з кількох відповідей найкращий варіант, записують його і т. д. Потім заповнення таблиці можна пропонувати як індивідуальне домашнє завдання з метою підготовки до проведення дискусії. Врешті, коли студенти поступово оволодіють потрібними конструкціями і вмінням формулювати думку, необхідність у заповненні таблиці зникає – обговорення проблеми можна організувати без попередньої письмової підготовки.

Головний стрижень есе, як було відзначено вище, – суб'єктивне тлумачення проблеми, що особливо важливо в методичному аспекті, адже незвичні, оригінальні, з неординарними думками й асоціаціями твори викликають у читачів емоційний відгук, стимулюють потребу висловити свою думку, обговорити порушену автором проблему. Відповідно дискусію розглядаємо як обов'язковий метод при опрацюванні есе.

Щоб дискусія була ефективною, важливо добирати тексти, які порушують цікаві, особистісно важливі для студентів проблеми, дивують, захоплюють чи обурюють їх – тобто не залишають емоційно байдужими: переконані, що саме за таких обставин бажання поділитися враженнями й думками переважає в іноземцеві комунікативний бар'єр і страх помилитися. Для результативної дискусії в іноземній аудиторії важливим є етап підготовки. Це, звичайно, уважне прочитання тексту, його коментування, робота за методом вияву думок. Потрібним є перелік запитань, що конкретизують тему дискусії; добре, якщо цей перелік складає не лише викладач, а і студенти отримують таке завдання після прочитання тексту: формулювання можливих запитань до теми спонукає уважно перечитувати текст, думати над ним, таким чином готуватися до виступу під час дискусії. Наведемо за приклад

низку запитань до дискусії на тему «Проблема вибору: принциповість чи компроміс?» за матеріалом есе С. Жадана *Один проти всіх* [Жадан 2015, 95–96]. Чи усвідомлюємо ми, коли не йдемо на компроміси, чим це може обернутися? Чи готові ви обстоювати власні принципи, розуміючи, що це може кардинально змінити все подальше життя? Можливо, простіше відмовитися від боротьби? Що важче: обстоювати власну думку чи піти на компроміс? Як би молоді читачі вчинили на місці героя есе? (У творі лаконічно зображена історія судді, який виступив проти сицилійської мафії і вже двадцять років живе під охороною, без сім'ї, постійно в очікуванні можливої смерті.) Безкомпромисність притаманна саме молодим і недосвідченим? Чи справді безкомпромисність – позитивна риса? Можливо, вона властива романтикам та ідеалістам, але в житті значно важливіше вміння домовлятися? Чи були в житті студентів або їх близьких випадки доленосного вибору? Які рішення тоді були прийняті?

Дискусія може бути організована не лише на матеріалі цілого тексту, а і з приводу цікавого чи парадоксального твердження есеїста. Наприклад, для студентів-істориків, соціологів, політологів цікавими для обговорення будуть такі тези: «...історія є всього тільки сумою суперечливих версій стосовно чогось, що насправді відбувалось або так само не відбувалось» [Стасюк 2001, 86] (Ю. Андрухович *«Центрально-східна ревізія»*); «Аби добре почуватися в доброму суспільстві, необов'язково, але бажано добре поводитися. Аби почуватися добре в поганому суспільстві, треба поводитися вкрай погано, що часто-густо в такому поганому суспільстві дає змогу потрапити до вищої його верстви» [Кебуладзе 2017, 143] (В. Кебуладзе *Добре суспільство, освіта і здоровий глузд*); «... ідея демократії несе в собі фундаментальну суперечність, оскільки справжня влада не може за природою своєю бути іманентною, бо тоді схиляється до звичайнісінької анархії» [Стасюк 2001, 53–54] (А. Стасюк *«Корабельний щоденник»*).

Логічне продовження навчальної дискусії – написання студентами власних есе. Узагалі есе як жанр учнівського чи студентського твору давно є популярною практикою американської та європейської систем освіти: при вступі до визів абітурієнти пишуть есе про себе; розроблені спецкурси, за якими студентів навчають, як створювати різні види есе [The Modern Essay 1968], у багатьох університетах (особливо на гуманітарних факультетах) есе виступає потужним освітнім інструментом оцінювання й навчання. На переконання викладачів Оксфордського університету, есе слугує основним методом для розвитку навичок мислення та комунікації – у цьому навчальному закладі студент що-

тижня пише міні-роботу за темою, яку обирає разом із наставником. Це допомагає навчитися критично аналізувати інші тексти, логічно вибудовувати аргументи, підсумовувати їх [Матфатов].

Першою спробою прищепити практику есеїстичних курсів, характерних для європейської системи вищої освіти, на український ґрунт, став «Есеїстичний семінар» С. Квіта [Квіт 2004]. Останнім часом в Україні зростає популярність цієї форми роботи як у вищій, так і в середній школі [Балаклицький 2007; Глазова 2010; Звоненко 2003].

Пропонуючи іноземним студентам написати есе з приводу есе письменника, необхідно прагнути, щоб завдання передбачало можливість продовження множинної інтерпретації, розпочатої в колективному обговоренні. Так, після дискусії за названим вище твором С. Жадана *Один проти всіх* даємо такі варіанти завдання: у домашньому есе можна або показати своє ставлення до проблеми вибору, принциповості та компромісу, або поділитися роздумами з приводу означеної проблеми життя і смерті, або сформулювати у зв'язку з історією судді нове питання, яке ще не звучало в аудиторії, і спробувати відповісти на нього, або написати есе про іншу рису людського характеру за схемою прочитаного твору (коротка історія, факт, подія – роздуми про такий ракурс проблеми, який був не очевидний, не очікуваний).

Така форма роботи, безумовно, сприяє розвитку навичок письмового мовлення іноземних студентів за умови дотримання низки методичних факторів: вибору особистісно важливої для юнацької аудиторії проблеми; проведення дискусії з активізацією необхідного лексико-граматичного матеріалу за темою та специфічних конструкцій на доведення власної точки зору; демонстрації й обговорення есе-зразка; удосконалення написаного після консультування з викладачем; систематичної роботи над створенням есе.

5. Висновки

Проведене дослідження дає підстави зробити висновки про високий потенціал жанру есе в навчанні української мови іноземних студентів-гуманітаріїв. Сучасна українська есеїстика складає шар літератури, що подає в різноманітних дифузних жанрових формах, позначених яскравою індивідуальною манерою, рефлексії над численними гуманітарними проблемами: культурологічними, літературними, соціальними, історичними, національними, політичними, релігійними тощо. Саме тому використання зразків есеїстичної прози сприяє збага-

ченню знань студентів з обраної гуманітарної спеціальності, розвитку критичного мислення й комплексного відчуття тексту, яке є основою професійної компетентності гуманітарія. Оптимальним (щодо обсягу і стилістики) для ефективного опрацювання в іноземній аудиторії вважаємо есе у формі колонки. Результативність читання й обговорення конкретного тексту можна забезпечити лише за умови його добору із урахуванням низки об'єктивних і суб'єктивних чинників (рівня мовної підготовки групи, професійних та особистих інтересів студентів, їх національності, психологічного мікроклімату в колективі) та використання доцільних методів роботи, таких як коментоване читання, метод вияву думок, дискусія, есе з приводу есе.

Переконані, що ознайомлення із сучасною українською есеїстикою здатне вдосконалити комунікативні уміння й навички іноземця, поглибити його професійні знання, зацікавити культурним життям України і, головне, сприяти розвитку особистісно важливих рис, зокрема критичного й творчого мислення, активності, толерантності, здатності прислухатися до думки іншого.

Логічним продовженням розпочатого у статті дослідження повинно стати створення методичних рекомендацій до опрацювання есе в групах інокомунікантів та відповідних навчальних посібників.

Література

- Andruhovič Ū., 2011, *Leksikon intimnih miest. Dovol'nij posibnik z geopoetiki ta kosmopolitiki*, Київ. [Андрухович Ю., 2011, *Лексикон інтимних міст. Довільний посібник з геопоетики та космополітики*, Київ.]
- Andruhovič Ū., 2015, *Tut pohovaniј Fantomas*, Brusturiv. [Андрухович Ю., 2015, *Тут похований Фантомас*, Брустурів.]
- Bagan O., 1995, *Esej ta eseizm, "Українські проблеми"*, № 1, s. 70. [Баган О., 1995, *Есеї та есеїзм, "Українські проблеми"*, № 1, с. 70.]
- Balaklic'kij M.A., 2007, *Ese ak hudožn'o-publicističnij žanr: Metodični materialі dlā studentiv zі special'nostі «Žurnalistika»*, Harkiv. [Балаклицький М. А., 2007, *Есе як художньо-публіцистичний жанр: Методичні матеріали для студентів зі спеціальності «Журналістика»*, Харків.]
- Bahtin M.M., 2000, *Problema teksta*, [v:] Bahtin M.M., *Avtor i geroj: K filosofskim osnovam gumanitarnyh nauk*, Moskva – Sankt-Peterburg, s. 299–317. [Бахтин М. М., 2000, *Проблема текста*, [в:] Бахтин М. М., *Автор и герой: К философским основам гуманитарных наук*, Москва – Санкт-Петербург, с. 299–317.]

- Glazova O., *Ese âk vid roboti z rozvitku pisemnego movlennâ školâriv* [Глазова О., *Есе як вид роботи з розвитку писемного мовлення школярів*], [online], [kievskiy-ruo.edu.kh.ua/Files/downloads/Про ese.doc](http://kievskiy-ruo.edu.kh.ua/Files/downloads/Про%20ese.doc). [20.11.2017]
- Gnatûk M.M., 2015, *Žanrovo-tematična paradigma sučasnoï eseïstiki*, “Literaturoznavčî studii”, Vip. 1(1), s. 96–104. [Гнатюк М.М., 2015, *Жанрово-тематична парадигма сучасної есеїстики*, “Літературознавчі студії”, Вип. 1(1), с. 96–104.]
- Gnatûk O., 2001, *Mežî j bezmežžâ literaturi*, [v:] *12 pol's'kih eseïv*, s. 7–17. [Гнатюк О., 2001, *Межі й безмежжя літератури*, [в:] *12 польських есеїв*, с. 7–17.]
- Žadan S., 2015, *Koli spade speka*, [v:] Sergij Žadan, *Koli spade speka*, Mirek Bodnar, *Brikolaž*, Ivano-Frankivs'k, s. 3–96. [Жадан С., 2015, *Коли спаде спека*, [в:] Сергій Жадан, *Коли спаде спека*, Мірек Боднар, *Бриколаж*, Івано-Франківськ, с. 3–96.]
- Zabužko O.S., 1999, *Hroniki vid Fortinbrasa. Vibrana eseïstika 90-h*, Kiiiv. [Забужко О. С., 1999, *Хроніки від Фортінбраса. Вибрана есеїстика 90-х*, Київ.]
- Zvonenko I., 2003, *Èsse kak žanr učeniceskogo sočineniâ*, Har'kov. [Звоненко І., 2003, *Ессе как жанр ученического сочинения*, Харьков.]
- Zykova E., 1980, *«Opyty» Mišelâ Montenâ i problema zaroždeniâ žanra èsse*, “Filologičeskie nauki”, № 4, s. 14–22. [Зыкова Е., 1980, *«Опыты» Мишеля Монтеня и проблема зарождения жанра эссе*, «Филологические науки», № 4, с. 14–22.]
- Kvit S., 2004, *Eseïstičnij seminar: Metodični materiali do kursu «Osnovi germenevtiki»*, Kiiiv. [Квіт С., 2004, *Есеїстичний семінар: Методичні матеріали до курсу «Основи герменевтики»*, Київ.]
- Kebuladze V., 2017, *Čarunki dolì*, L'viv. [Кебуладзе В., 2017, *Чарунки доли*, Львів.]
- Levčenko Ì., 2016, *Ukraïns'ka eseïstika: âk ce bulo, âk ê i âk bude* [Левченко І., 2016, *Українська есеїстика: як це було, як є і як буде*], [online], <http://open.kmbs.ua/ua/art/op-manage/19812/ukrajinska-esejistika-yak-ce-buloyak-je-i-yak-bude>. [05.10.2017]
- Matîâš B., 2005, *Šos' na kštalt eseïstiki*, “Kritika” [Матіяш Б., 2005, *Щось на кшталт есеїстики*, “Критика”], [online], <https://krytyka.com/ua/articles/shchos-na-kshtalt-eseistyky>. [05.10.2017]
- Markovs'kij M.P., 2007, *Rol' gumanistiki v sučasnomu suspil'stvì*, Kiiiv. [Марковський М.П., 2007, *Роль гуманістики в сучасному суспільстві*, Київ.]
- Matfatov O., *Èsse: žanr, kotoryj učit myslit'* [Матфатов О., *Ессе: жанр, который учит мыслить*], [online], <https://newtonew.com/opinion/essays-that-learn-you-to-think> [07.10.2017]
- Premiâ modernoi eseïstiki imeni Ūriâ Ševel'ova* [Премія модерної есеїстики імені Юрія Шевельова], [online], <http://www.shevelyov-award.com>. [21.10.2017]

- Stasûk A., Andruhovič Ū., 2001, *Moâ Ęvropra*, L'viv. [Стасюк А., Андрухович Ю., 2001, *Моя Європа*, Львів.]
- Stefanivs'ka L., 2002, *Gromadânin kraïni, âkoïnetaê*, "Kritika" [Стефанівська Л., 2002, *Громадянин країни, якої немає*, "Критика"], [online], <http://krytyka.kiev.ua/articles/s4-9-2002.html>. [07.10.2017]
- Halizev V., 1999, *Teoriâ literatury*, Moskva. [Хализев В., 1999, *Теория литературы*, Москва.]
- Šatin Ū., *Tri aspekta žanrovoj teorii*, [v:] *Problemy literaturnyh žanrov*, Tomsk, s. 5–6. [Шатин Ю., *Три аспекта жанровой теории*, [в:] *Проблемы литературных жанров*, Томск, с. 5–6.]
- Švec' G.D., 2006, *Eseïstika Vasilâ Barki: žanrova specifika ta problematika*: Avto-ref. dis... kand. filol. nauk: 10.01.01, Kiïv. [Швецъ Г. Д., 2006, *Есеїстика Василя Барки: жанрова специфіка та проблематика*: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01, Київ.]
- Švec' G.D., 2016, *Tekstova osnova navčannâ ukraïns'koï movi inozemnih studentiv-gumanitariv*, [v:] *Pedagogičnij al'manah*, Vîpusk 30, s. 55–61. [Швецъ Г.Д., 2016, *Текстова основа навчання української мови іноземних студентів-гумантаріїв*, [в:] *Педагогічний альманах*, Випуск 30, с. 55–61.]
- Šebelïst S., 2007, *Teoretičnî aspekti žanru eseï*, "Slovo ĘČAS", № 11, s. 48–56. [Шебеліст С., 2007, *Теоретичні аспекти жанру есею*, "Слово і Час", № 11, с. 48–56.]
- Šereh *Шерех*, [online], <https://www.sherekh-fest.com>. [21.10.2017]
- Šklovskij V., 1927, *Literaturnyj opyt («essai») v ego formal'nom okruženii*, "Novyj LEF", № 6, s. 39–47. [Шкловский В., 1927, *Литературный опыт («essai») в его формальном окружении*, "Новый ЛЕФ", № 6, с. 39–47.]
- Šubinskij V., 2001, *Vzglâd i neкто*, "Novoe literaturnoe obozrenie", № 52, s. 272–280. [Шубинский В., 2001, *Взгляд и некто*, "Новое литературное обозрение", № 52, с. 272–280.]
- Šerbakova I., Plotkina E., 1974, *Èsse. Nekotorye voprosy žanra*, [v:] *Problemy stilâ i žanra v sovetskoj literature*, Sverdlovsk, s. 102–123. [Щербакова И., Плоткина Е., 1974, *Эссе. Некоторые вопросы жанра*, [в:] *Проблемы стиля и жанра в советской литературе*, Свердловск, с. 102–123.]
- Šerek Z., 2014, *Prijde Mordor i nas z'ist', abo Taêmna istoriâ slov'ân*, Kiïv. [Щерек З., 2014, *Приїде Мордор і нас з'їсть, або Таємна історія слов'ян*, Київ.]
- Èpštejн M., 1987, *Zakony svobodnogo žanra (Èsseistika i esseizm v kul'ture Novogo vremeni*, "Voprosy literatury", № 7, s. 129–151. [Эпштейн М., 1987, *Законы свободного жанра (Эссеистика и эссеизм в культуре Нового времени*, "Вопросы литературы", № 7, с. 129–151.]
- Current Literary Terms. A Concise Dictionary of their Origin and Use*, 1980, London.
- The Modern Essay: A Program for Reading and Writing*, 1968, New York.

MODERN ESSAYS IN THE TEACHING UKRAINIAN AS FOREIGN LANGUAGE
(FOR STUDENTS OF HUMANITIES)

S U M M A R Y

The article describes the possibilities of an essay in the teaching Ukrainian to foreign students of humanities.

The author outlines the specifics of the genre, emphasizing the subjective interpretation of the topic as the essential characteristic, the main genre law of the essay. It is described the development of Ukrainian essay prose. It is emphasized the dependence of the genre on the political climate in society. An essay develops where there is an opportunity to freely express their own point of view, demonstrating the independence of thinking.

The author substantiates the importance of using essays in the teaching of foreign students in the humanities. This enriches the knowledge of students in the chosen specialty and promotes the development of critical thinking and the complex feeling the text, which is the basis of professional competence in humanities. The author considers the essay in the form of a column to be optimal (in terms of volume and style) for effective reading in a foreign audience. The effectiveness of reading and discussing a particular text can only be guaranteed if it is selected, taking into account a number of objective and subjective factors (level of language proficiency, students' professional and personal interests, their nationality, psychological microclimate in the group) and the use of appropriate methods of work: reading with comments, method of expression of thoughts, discussion, essay about essay. These forms of work are demonstrated on the example of essays by Y. Andrukhovych, S. Zhadan, O. Zabuzhko and others.

Reading modern Ukrainian essays is able to improve the communication skills of a foreigner, deepen his professional knowledge, raise interest in the culture of Ukraine and promote the development of personally important features.